

СОЦИАЛНА ПОЛИТИКА НА БЪЛГАРИЯ ЗА ПРЕДОСТАВЯНЕ НА СОЦИАЛНИ УСЛУГИ ЗА ДЕЦА

Даяна Ц. Бошнакова, Нели Ст. Димитрова

SOCIAL POLICY OF BULGARIA FOR THE PROVISION OF SOCIAL SERVICES FOR CHILDREN

Diana Ts. Boshnakova, Nelly St. Dimitrova

ABSTRACT: The article examines the social policy of Bulgaria for the provision of social services for children. Social services for children are subject to conditions for full development, through care and support of children in the community and children at risk. The factors determining the children at risk are presented and an analysis of some normative documents is made.

KEYWORDS: Social services, social policy of Bulgaria, social services for children, children at risk

Социалната политика на България за предоставяне на социални услуги за деца е насочена към даване на правомощия на общините за управление на тези социалните услуги. Повече от 15 години социалните услуги се управляват от общините. С подкрепата на държавата и европейските фондове общините реализират успешно първия етап от деинституционализацията на услугите за деца като по този начин се повишава както тяхното качество, така и разнообразието от услуги.

От своя страна общините на територията на България осъществяват социални услуги за деца като предоставят консултации, обучителни програми, издаване на тематични справочници и консултативни разработки.

Социалната политика като регулатор на социални отношения възниква тогава, когато традиционните във всяко общество регулатори – традиции, културни ценности и норми, религия, пазарни отношения и др. – се оказват недостатъчни за конституиране и/или запазване на дадена общност. Самата социална политика е „функция на реално съществуващата политическа власт, която се приспособява към процесите, извършващи се в обществото” (1, с. 81). Като такава тя е сложна система от механизми и социални технологии, която възниква, съществува и се развива успоредно и в резултат на наличието на различни интереси и потребности в обществото.

Социалните услуги за деца се подчиняват на условия за пълноценно развитие, чрез грижа и подкрепа на децата в общността и децата в риск. Те се регламентират със Закон за закрила на детето [3]. Процесът по закрила на детето се осъществява и чрез редица мерки, които се изразяват в насочване към подходящи социални услуги за деца, предоставяни в общността, включително и от резидентен тип. През 2008 година е приета Стратегия за детето 2008 – 2018 г [6]. Според нея развитието на децата и защитата на техните права е национален приоритет, изискващ концентрация на ресурси, постоянно политическо и обществено внимание и максимална координация на политиките. Националната стратегия за детето е политически документ, който определя приоритетните направления и действия за подобряване благосъстоянието на децата в България. Стратегията се приема в изпълнение на чл. 1, ал. 3 от Закона за закрила на детето (ЗЗД) и се базира на основните принципи, залегнали в Конвенцията за правата на детето на Организацията на обединените нации (ООН).

Социалната политика може да се дефинира (2) като “съвкупност от управленски дейности и конкретни политики, предприемани от различни социални институции за регулиране на отношенията между индивиди и социални групи във връзка с удовлетворяване на основните им жизнени потребности и интереси, намаляване на социалното неравенство и постигане на социална

сигурност за всички граждани. Разглеждана в широк смисъл социалната политика е политика на социалното развитие, на регулиране и управление на цялостните жизнени условия и предоставяните от държавата възможности за развитие, а не само политика на социално подпомагане на изпаднали в беда лица, социални групи или категории” (1, с 81).

Проследявайки и анализирайки Националната стратегия за детето 2008 – 2018 г., практиката в политиките и дейността по закрила на детето (6), както и на основата на Конвенцията на ООН за правата на детето (Конвенция 1989), Закона за закрила на детето (Закон 2000) и Закона за социалното подпомагане (Закон 1998), Ж. Жечев (2) класифицира в две групи и субкатегории деца в неравностойно положение, или по точно деца в риск.

В първата група, според Ж. Жечев, могат да се групират факторите, определящи се като причини, обуславящи риск за детето. Такива са:

1. В ситуация на бедност (живеещи в социално слаби семейства).
2. Оставени в неграмотност или отпаднали от образованието.
3. Деца без родители или с един родител, или чиито родители са лишени или ограничени от родителски права.
4. Деца, основателно или неоснователно останали без родителска грижа (изоставени деца).
5. В специализирани институции:
 - за деца от 0 до 3 години;
 - за деца от 3 до 7 години;
 - за деца от 7 до 18 години;
 - за деца и младежи с увреждания;
 - за деца и младежи с умствена изостаналост;
 - за деца и младежи с физически увреждания (и съхранен интелект);
 - за деца с девиантно поведение:
 - ✓ за деца в социално-педагогически интернати (СПИ);
 - ✓ за деца във възпитателни училища-интернати (ВУИ);
 - ✓ за деца в поправителни домове (ПД);
6. Деца със специални образователни потребности (деца с увреждания).
7. Деца на улицата.
8. Деца, жертви на насилие.
9. В ситуация на експлоатация на детския труд.
10. Деца, жертви на трафик.
11. Деца – жертви на престъпления.
12. Деца, извършители на престъпления.
13. Деца в интернат.
14. Деца – бежанци.

Във втората група, според Ж. Жечев, могат да се групират факторите според формата на грижа. Това са:

1. Деца, отглеждани в биологичните семейства и в риск от изоставяне:
 - подкрепяни изключително в биологичната си среда;
 - подкрепяни в биосоциална среда и с услуги в общността;
2. Изоставени от родителите деца или деца без родители:
 - деца отглеждани от роднини;
 - деца, отглеждани от близки;
 - деца в приемни семейства;
 - деца в институции.

Особено място в социалната политика на всяка държава – в т.ч. и на България, заема политиката към децата, които са най-нуждаещи се от защита, грижи и осигуряване на условия за нормално развитие и качествен живот. Специално внимание се отделя на т.нар. деца в неравностойно положение, в т.ч. и на децата с увреждания.

Основна база за това е Конвенцията за правата на детето, приета от Общото събрание на ООН на 20.11.1989 г. и влиза в сила в Република България на 03.07.1991 г. (ДВ бр. 32 от 23.04.1991 г.). Конвенцията се отнася за всички деца и млади хора на възраст до 18 години в страните, които са я подписали.

Основен принцип в нея е зачитане на достойнството, на равните и неотменни права на всеки член на семейството.

Според Конвенцията “дете” означава всяко човешко същество на възраст под 18 години.

Права на детето според Конвенцията:

- зачитане на правата и не дискриминация;
- от първостепенно значение са висшите интереси на детето;
- осъществяване на правата на децата;
- ориентация на детето при упражняване на правата;
- право на живот и развитие, на име и гражданство;
- закрила на самоличността;
- право на живот с родители и на събиране на семейството;
- защита от незаконно прехвърляне и невръщане на деца от чужбина;
- свобода на мнение, на изразяване и право на информация;
- свобода на мисълта, съвестта и религията;
- свобода на сдружаване;
- защита на личния живот;
- достъп до полезна информация;
- отговорност на родителите;
- закрила от насилие;
- грижи за деца, лишени от семейна среда;
- право на осиновяване;
- специални грижи за деца с умствени или физически недостатъци;
- здраве и право на достъп до здравни услуги;
- контрол върху лечение и настаняване;
- право на такъв начин на живот, който да отговаря на нуждите на твоето физическо, умствено, духовно, морално и социално развитие;
- право на образование и цели на образованието;
- права на деца на малцинства или на коренно население;
- право на отдих, почивка, културна и творческа дейност;
- защита от експлоатация;
- закрила от наркотици;
- предотвратяване на отвличане и на търговия с деца;
- закрила от всички форми на експлоатация;
- закрила от изтезания и лишаване от свобода;
- закрила при въоръжен конфликт;
- грижи за физическо и психическо възстановяване;
- закрила при нарушаване на наказателния закон.

Всяка държава, ратифицирала Конвенцията, се задължава да спазва заложените в нея права на детето, като приведе своето вътрешно законодателство в съответствие с Конвенцията за правата на детето.

Към ООН функционира и Комитет по правата на детето, в 10-членен състав, с 4-годишен мандат, с правомощия за мониторинг над държавите членки по спазването правата на детето, който прави наблюдения над държавите и дава препоръки.

България също е наблюдавана и оценявана по гарантиране правата на детето. В две свои заседания на 21.05.2008 г. Комитетът се запознава с резултатите, а от заседанието си на 06.06.2008 г. излиза с конкретни констатации от наблюденията и препоръки към нашата държава.

Някои от най-важните препоръки са:

- Създаване на независим орган, който да съблюдава спазването на правата на децата, настаняването в институции и изоставянето на деца, децата от малцинствени групи (особено деца от ромски произход). Според Комитета за правата на детето този орган може да бъде независима агенция с мандат за мониторинг и популяризиране правата на децата. За тази независима агенция Комитетът предлага два варианта: а/ отделно бюро за правата на детето; б/ част от институцията на омбудсмана, като бъде назначен пълномощен заместник-омбудсман по правата на децата;

- Омбудсманът да кандидатства за акредитация пред Международния координационен комитет на националните институции за популяризиране и защита на правата на човека (ICC);

- Включване на децата; Детския съвет; на организациите, работещи с деца; в подготовката и реализирането на значими планове и програми за развитие като национални планове за развитие, планове за действие, годишни бюджети и стратегии за намаляване на бедността;

- Въвеждането на система за младежко правосъдие и специализирани съдии, работещи по проблеми на децата. Акцентираща се особено много върху младежката престъпност. Препоръчват се отново изменения на ЗБППМН.

Организирането, предоставянето и управлението на социалните услуги за деца дава възможностите за реализация, без значение на етническа принадлежност, пол, увреждане, възраст, социално положение. “Всяка политика, защитаваща основните обществени интереси, и се стреми да създаде максимално благоприятни външни и вътрешни условия за съществуването и развитието на държавата и обществото“ [7]. Развитието и реализирането на социалните услуги за деца и семейства следва европейските и националните принципи на хуманност и солидарност, като осигурява достъпни и качествени социални услуги в общността, интеграция, съобразена с индивидуалните потребности и грижа за децата от рисковите групи за ефективно социално включване. Това е така, защото „човешкото развитие е единен, постъпателен процес, който може да се раздели условно на части в зависимост от ракурса на разглеждането им. То е спирала с много вътрешни спирали, чиито части или етапи имат приблизително еднакви рамки във времево отношение“ [5].

Литература:

1. Ангелова, К. Устойчиво развитие на социалната политика. Икономика и мениджмънт. Научни трудове на Русенски университет, том. 47, серия 6.1 Русе: Русенски университет „Ангел Кънчев“, 2008, с. 80 – 84
2. Жечев, Ж. Социологическа и правна регулация на проблема „Децата в неравностойно положение“ УИ „Епископ К. Преславски“, Шумен, 2019.
3. Закон за закрила на детето. Обн. ДВ. бр.48 от 13 Юни 2000г. изм. и доп. ДВ. бр.24 от 22 Март 2019 г.

4. Закон за социалните услуги. Проект: 802-01-57/11.12.2018 г. Обн. ДВ. бр.24 от 22 март 2019 г. В сила от 01.01.2020 г.
5. Златкова, Л. Ритъмът в различните проявления на народното изкуство. Годишник на ШУ „Епископ К. Преславски“, т. XXII Д, ПФ, Университетско издателство“ Епископ К. Преславски“, Ш., 2018.
6. Национална стратегия за детето 2008 - 2018 г. Издадена от Народното събрание Приета с Решение за приемане на Национална стратегия за детето 2008 - 2018 г. Обн. ДВ. бр.14 от 12 февруари 2008 г.
7. Ilieva, V., The Referendum – Achieving the Consensus or Creating Conflict?, SocioBrains, Issue 5, January 2015, pp. 78-82, ISSN 2367-5721.

*Даяна Цанкова Бошнакова
докторант в катедра „Социална работа“,
Педагогически факултет
ШУ „Епископ Константин Преславски“
d.boshnakova@shu.bg*

*проф. д-р Нели Стойчева Димитрова
научен ръководител
Педагогически факултет
ШУ „Епископ Константин Преславски“
n.dimitrova@shu.bg*